

ADAM MICKIEWICZ' VÄG TILL SVERIGE *

Andrzej N. Uggla

Avsikten med denna studie är att undersöka mottagandet av Polens störste romantiske skald Adam Mickiewicz (1798-1855) i Sverige. Genombrottet i Mickiewicz¹ reception kom mycket sent i förhållande till hans skaparperiod och till de stora framgångar hans verk rönt i andra europeiska länder. En betydande del av denna undersökning kommer därför att ägnas åt att kartlägga vad som orsakade att intresset för den störste polske romantikern fördröjdes.

1. En begynnande reception utan en direkt efterföljd. Sturzen-Becker, Lénström

Själva upptakten till Mickiewicz' mottagande i Sverige var gynnsam. Redan år 1814 gjorde den svenske skalden, tidningsmannen och politikern Oskar Patrik Sturzen-Becker ett försök att i sin litterära veckotidning *Arlekin* lansera Mickiewicz. I augustinumret detta år ägnar han, vid en genomgång av den nyaste utländska litteraturen, nästan en hel spalt åt några polska dåtida författare, däribland Adam Mickiewicz.¹ Kort därefter publicerar Sturzen-Becker i *Arlekin* en utförligare presentation av Mickiewicz' liv och verk.² Han avslutar sin artikel med ett prov på en litauisk ballad av Mickiewicz från 1827 *De tre Budrisserna (Trzech Budrysów)*.

Sju år senare (1841) kom två tryckta arbeten i vilka Mickiewicz omtalas: *Handbok i poesiens historia* och en avhandling, *Alexander Puschkin. Rysslands Byron*, båda författade av docenten i litteraturhistoria vid Uppsala universitet Carl Julius Lénström.³

2. Exilpolackernas betydelse för receptionen

Det finns flera tänkbara svar på frågan varför översättningar av Mickiewicz (bortsett från Sturzen-Beckers smakprov på hans dikt) kom så sent till Sverige jämfört med andra europeiska länder. Mellan dessa länder och Polen fanns sedan gammalt kulturella band, vilket lär ha gynnat intres-

set för den polske diktaren. Ett viktigt faktum utgjorde säkerligen det förhållandet att Mickiewicz ju faktiskt skapade sina största verk i Frankrike och Tyskland. Men väsentligast torde ha varit den betydande insats de polska emigranterna gjorde för Mickiewicz' reception i Västeuropa.

Således kom det sig att det ofta var polackerna själva som ansvarade för både översättning och utgivning av Mickiewicz' verk. Denna polska kulturmiljö som etablerats i Frankrike och andra europeiska länder inspirerade dessutom inhemska, översättare och utgivare att intressera sig för Mickiewicz' diktning.

Någon motsvarande polsk kulturmiljö fanns under dessa årtionden inte i Sverige. I den rysk-polska konflikten hade Karl XIV Johan som bekant ställt sig på Rysslands sida. Att hjälpa polackerna i aktiv handling under upproret 1830 var strängt förbjudet.

De svenska förhållandena kan jämföras med situationen i Norge som ju också regerades av Karl XIV Johan. I Norge var politiken mot de polska flyktingarna mer liberal. De släpptes in i landet och fick betydande hjälp.⁴ Den främste personligheten i den polska gruppen i Kristiania var förläggaren av och medägaren i tidskriften *Skilling-Magazin* Karol A. Dzwonkowski. Redan år 1843 lät han i sin tidskrift trycka Mickiewicz' orientaliska poem *Farys* i översättning av den norske poeten Henrik Wergeland.⁵ Själv författade han ett omfattande förord i vilket han med kunnighet presenterar Mickiewicz för den norska publiken både som en stor nationalskald och som mystiker.

3. Intresset för Mickiewicz' orientalism

I den biografiska delen av sin artikel om Mickiewicz (1834) informerar Sturzen-Becker om att dennes politiska engagemang i hemlandet slutade med förvisning till "Tatariet", där han författade *Krimsonetterna*. Denna diktcykel hör till den poesi Sturzen-Becker uppskattar framför andra. Genom att påpeka att dikterna översatts till persiska, tyska och ryska ville han förmodligen göra sina läsare uppmärksamma på just dessa. Själv hade Sturzen-Becker särskilt fäst sig vid det typiskt orientaliska poemet *Farys*. Han uppskattade mycket Mickiewicz' skarpa sinne för bildeffekter, särskilt hans sätt att skildra den exotiska naturen.

I den nämnda avhandlingen om Puškin, *Alexander Puschkin. Rysslands Byron*, menar Lénström att inslag av orientalism var något karaktäristiskt för all dåtida slavisk litteratur. Tillsammans med ryska författare som Puškin, Žukovskij och Marlinskij placeras så även Mickiewicz i detta fack. I den gemensamma karaktäristiken av deras författarskap använder sig Lénström av följande beskrivning: "orientalisk glöd, färg och glans". Vad gäller Mickiewicz måste Lénström här främst ha haft *Krimsonetterna* i tankarna. I *Handbok i poesiens historia* tar han som exempel på Mickiewicz' "sköna" lyriska dikter just denna diktcykel, som han betecknar som "orientaliskt rika sånger i Krim".

Nils Åke Nilsson påpekar i artikeln "Den ryska litteraturen i Sverige" att en viktig orsak till att svenska översättare och förläggare på ett tidigt stadium intresserade sig för ryska författare från 1800-talet var den exotiska, orientaliska kolorit som finns i deras verk.⁶ Puškins *Fången i Kaukasus* översattes redan 1825, Alexander Bestužev-Marlinskij's kaukasiska berättelser 1840 och Michail Lermontov's kaukasiska poem *Izmail-Bej* 1843. Detta skulle kunna vara förklaringen till Lénströms tidiga intresse för Mickiewicz.

4. Mickiewicz och den svenska romantiken

Mickiewicz' *Krimsonetter* och en del andra ungdomsdikter bör i hög grad ha svarat mot de svenska översättarnas och förläggarnas förkärlek för exotisk litteratur. I Mickiewicz' största verk, som t.ex. *Förfäderna* del III, står istället den nationella problematiken i centrum. Denna nationella diktning kan med sin konkreta anknytning till en i Polen vid denna tid aktuell politisk debatt knappast ha varit attraktiv för en svensk läsekrets. Debatten gällde väsentligast under vilka former nationen skulle befrias - de tänkta tillvägagångssätten varierade från en adelsmannarevolution till en folklig resning. Även den starkt religiösa prägel som utmärker Mickiewicz'¹ senare verk - i första hand hans mysticism - kan ha utgjort ett betydande hinder för förståelsen hos svenska läsare. Av uppslagsböcker och litteraturhistorier från 1860- och 1870-talen kan utläsas vilka svårigheter man hade vid bedömningen av Mickiewicz' verk. J.A. Lundell exempelvis karaktäriserar Mickiewicz i *Nordisk Familjebok* från 1866 som en religiös drömmare som föredrar illusioner framför realism. A. Ahnfelt lägger i *Världslitteraturhistorien* från 1875 betoningen på Mickiewicz'¹ djupa pessimism.

I detta sammanhang måste man ta i beaktande att Sverige under romantiken befann sig i en period av fred. De nationella stämningar som vaknat i landet efter förlusten av Finland 1809 och som främst kunde märkas i Götiska förbundets verksamhet var av naturliga skäl mycket svagare än i Polen.

Det finns även tecken som tyder på att Mickiewicz¹ diktning kan ha rönt svårigheter att bli accepterad i Sverige under 1800-talet därför att den estetiska smaken i Sverige var en annan än den i Polen. Apolonia Załuska-Strömberg diskuterar problemet i sin uppsats "Hur Mickiewicz-problematiken återspeglar sig i Sverige" (*Odzwierciedlenie problemów mickiewiczowskich w Szwecji*).⁷ Załuska-Strömberg påpekar hur Alfred Jensen i sin översättning av *Förfäderna* del HI från 1890-talet utelämnade fängelse -och tortyrscener samt scener med polisförhör. Istället tog han med delar ur *Warszawas salong* (*Salon warszawski*) där några litteratörer bl.a. debatterar estetiska frågor; avsnittets karaktär kan illustreras med följande citat: "Sjung om den herdelycka, som bondens lif förgyller // Vi slaver - vi älska i dikten mest idyller". Załuska-Strömberg tänker sig att Jensen här tagit hänsyn till den svenske läsarens estetiska smak.

Även Brandes har, menar hon, som skandinav haft svårt att förstå den polska romantikens väsen. I *Intryck från Polen* ser han Mickiewicz' fängelsescener enbart eller huvudsakligen som uttryck för en "förkärlek" hos de polska romantikerna att uppehålla sig vid en sådan tematik.⁸ Enligt Załuska-Stromberg har Brandes inte heller förstått vilken funktion hämndmotivet egentligen fyllde i den polska romantiska diktningen. Brandes placerar felaktigt motivet i ett allmänetiskt sammanhang då han hävdar att sättet att uppfostra ett folk i en anda av hat och hämnd tyder på brist på ansvarskänsla. Själva hämndbegäret ger, menar Brandes, inga bestående resultat och hatet i sig är en fruktlös känsla.

Det verk av Mickiewicz som Załuska-Stromberg anser bäst motsvara den då rådande estetiska smaken i Sverige var - förutom *Krimsonetterna -Herr Tadeusz*. De svenska bedömare tilltalades främst av den episka formen, den välordnade kronologin i själva händelseförloppet, de detaljerade skildringarna av seder och bruk, humorn och till sist naturmystiken. Hon menar att *Herr Tadeusz'* episka form uppskattades därför att den låg nära den nordiska litteraturtraditionen, och exemplifierar med *Niais saga*.

5. Varför Puškin och inte Mickiewicz

Låt oss slutligen försöka besvara frågan varför Puškin hade lättare än Mickiewicz att etablera sig i Sverige. Med tanke på att båda i sin dikt var politiskt engagerade kunde man förmoda att Puškins poesi skulle ha lika svårt att bli accepterad som den polske skaldens. Men till skillnad mot Mickiewicz som kämpade för politisk frihet, propagerade Puškin för liberalism - en ideologi som ju hade åtskilliga förespråkare i Sverige. Båda hade i sin ungdom blivit förvisade för kritik av det ryska tsardömet, Mickiewicz till Ryssland och Puškin till den ryska södern. Men medan Mickiewicz i sina verk identifierade sig med nationens sak ända in i det sista, gick Puškin så småningom i den tsarryska administrationens tjänst. I två mycket omtalade dikter, *Peter den Stores monument (Pomnik Piotra Wielkiego)* av Mickiewicz och *Bronsryttaren* av Puškin, finner vi de bästa exemplen på hur deras skilda politiska uppfattningar gestaltade sig i litteraturen. Mickiewicz ser i Peter den Store den barbariske tyrannen medan Puškin, trots att hans dikt ju skildrar konflikten mellan den hänsynslösa härskarmakten och individen, ändå framställer honom som den ryska nationens fader.

Betydande skiljaktigheter finner man dessutom på det rent estetiska planet. I *Alexander Pusckin. Rysslands Byron* säger Lénström att Puškin bör uppskattas för sitt byronska drag av orientalism eller "tidens oro" men även för ett visst mått av sentimentalitet (s.k. "lyriska berättelser" bl.a. *Fången i Kaukasus*), humor (*Eugen Onegin*) eller en historisk äkthet (*Boris Godunof*). Iakttagelserna låter oss bättre förstå varför den svenska publiken var mer mottaglig för Puškins verk än för Mickiewicz¹, i vilka en exalterad kärlek och dyster pessimism exponeras och för vilka ahistorism var ett utmärkande drag.⁹

6. Georg Brandes. En öppning i den svenska Mickiewicz-receptionen

År 1890 skedde en öppning i Mickiewicz' reception i Sverige genom att Georg Brandes' bok *Intryck från Polen*, tryckt på danska 1888, kom i svensk översättning. Den danske litteraturkritikern hade under sin polenresa träffat ett flertal polska kulturpersonligheter och fått en god inblick i landets litteratur, främst i romantikens diktning. Brandes försöker fånga upp de specifika dragen i den polske diktarens författarskap: en säregen folklighet, en djup känslighet och en mysticism helt underordnad fäderneslandets frihetssträvanden. Genom att påvisa hur den polska romantiken är

förankrad i en konkret politisk verklighet försöker Brandes snarare kontrastera Mickiewicz' verk mot den europeiska romantikens.

I anslutning till Brandes' litterära analyser fick man avsnitt ur några Mickiewiczverk i svensk översättning: *Förfäderna*, del III, Farys, den patriotiska dikten *Till polska modern (Do matki Polki)* och ett avsnitt ur Herr *Tadeusz*. Värdet av Brandes¹ bok ligger inte enbart i hans förmedling av sakuppgifter om polsk litteratur utan även i hans ovanliga förmåga att uppfatta och leva sig in i den polska romantikens föreställningsvärld. Den store polenvännen Carl Snoilsky skrev efter att ha läst ett utkast av manuskriptet till författaren år 1885:

Ni har en märkvärdig förmåga att värma och hänföra. Jag känner mig efter en sådan tète à tète med eder genius fullkomligt till mods som efter läsningen av äkta skaldverk, och dock har jag samtidigt fått en behållning av aktualitet och sanning. Stora lärda böcker giva fakta och sakuppgifter - Ni giver anden och färgen.¹⁰

7. Det definitiva genombrottet - två stora översättare

Det definitiva genombrottet för Adam Mickiewicz i Sverige kom först med Alfred Jensen. I början av 1880-talet hade Jensen översatt ryska författare (Puškin, Lermontov, Gogol', Turgenev, Dostojevskij) och därefter författare från andra slaviska länder.¹¹ Hans först översatta dikter av Mickiewicz var tre *Krimsonetter (Tjatyrdag, Bachtjisaraj och Potockas graf /Grób Potockiej/* som han år 1896 lät trycka i *Ny illustrerad Tidning*.¹² Dessa sonetter hör till Mickiewicz' orientaliska diktning. När Jensen valde just dessa, tog han så att säga vid där Sturzen-Becker och Lénström slutat. Presentationen av Mickiewicz år 1841 som en slavisk diktare med ett levande intresse för orienten hade alltså efter mer än ett halvt sekel fått bekräftelse genom Jensens första översättningar.

Under en av Svenska Akademien bekostad Polenresa år 1895 fullbordade Jensen sitt arbete med att översätta sjutton Mickiewiczdikter. Balladen *Switez-Älfvan (Świtezianka)* sände han samma år från Warszawa till *Svensk Tidskrift*¹³ och året därpå tryckte han alla de sjutton dikterna i boken *Ur slavernas diktvärld*.¹⁴ Huvuddelen av dikterna har hämtats ur Mickiewicz' tidiga diktcykel *Ballader och romanser*.

Med nya översättningar och artiklar tryckta i kulturtidskrifter som *Nordisk Tidskrift*, *Finsk Tidskrift* och *Ord och Bild* fortsatte Jensen under de följande åren (1897-1898) arbetet med att presentera den polske skalden för en svensk publik. Förutom översättningar av andra ballader publicerade han nu kortare eller längre avsnitt ur Mickiewicz¹ viktigaste verk *Förfäderna* (ur alla fyra delarna), *Herr Tadeusz* samt *Böcker för den polska nationen och för det polska pilgrimskapet*.¹⁵

År 1897 ägnar Jensen *Herr Tadeusz* en särskild studie. De omfattande citaten i texten tyder på att hans översättning av hela poemet redan befann sig i ett avancerat stadium. Liksom tidigare, uppskattar Jensen *Herr Tadeusz* främst för att det uppfyller alla de krav som kan ställas på ett nutida klassiskt epos. Vid sin bedömning tar han hänsyn till den estetiska smak som av hävd varit förhärskande i Sverige. Skildringarna av vardagslivet på landet och de detaljerade beskrivningarna av seder och bruk inspirerar översättaren att jämföra Mickiewicz¹ poem med Runebergs hexameterrepos *Elgskyttarne*.

Jensens insats för att göra Mickiewicz känd och läst i Sverige kulminerade i och med utgivningen av *Herr Tadeusz* i dess helhet år 1898.¹⁶ Han hade valt att översätta *Herr Tadeusz* på rimmad vers.

Jensens översättning av *Herr Tadeusz* uppskattades av Svenska Akademien, som belönade honom med ett pris år 1905. Recensenterna var däremot kritiska. De ansåg att Jensen genom att översätta poemet på rimmad vers givit sig i kast med en uppgift som översteg hans poetiska förmåga.

Efter att ha utgivit detta poem svalnade Jensens intresse för Mickiewicz något. De översättningar som han i fortsättningen publicerade i tidskrifter och antologier var oftast omtryckningar. Av nya översättningar kom endast *Konrad Wallenrod* och dikten *Till Polens mödrar*, tryckta i boken *Polska skalder* år 1899¹⁷, och några fragment ur *Förfäderna* del III år 1906.¹⁸

Den andra betydande översättaren av slavisk litteratur till svenska var Ellen Wester som signerade sina översättningar med pseudonymen E. Weer. Hon har gjort sig känd för sina översättningar av stora prosaförfattare som Henryk Sienkiewicz, Eliza Orzeszkowa och Maksim Gorkij. Om ett

tidigt intresse för Mickiewicz vittnar en artikel från 1899 i vilken hon från Warszawa bl.a. rapporterar om avtäckningen av skaldens monument.¹⁹ Hennes första översättning av en Mickiewiczdikt kom 1910 - *Aftonsamtal (Rozmowa wieczorna)* från 1830.²⁰

Ellen Westers stora insats för den svenska receptionen av Mickiewicz var en prosaöversättning av *Herr Tadeusz* år 1926 publicerad i serien Världslitteraturen. De stora mästerverken.²¹ I inledningen skriver utgivarna att på grund av "versens mästerskap och prakt" var det utsiktslöst att "på svenska söka återge de smidiga rytmerna i originalet".

Flera recensenter sammanställde den nya översättningen med Jensens, och jämförelsen utföll till Ellen Westers fördel. Svenska Akademiens ständige sekreterare Anders Österling menar i en recension med hänseelse till Jensens översättning att man "knappast kan förvåna sig över att *Pan Tadeusz* icke är någon omtyckt lektyr i denna form. Översättarens ansträngningar kunna icke undgå att även trötta läsaren". Österling anser att Mickiewicz' nästan improvisatoriska lätthet skulle ha varit ett tungt företag att efterbilda "även för en smidigare konstnär än Jensen". Han uttrycker sig däremot i positiva ordalag om Westers översättning och menar att *Herr Tadeusz* äntligen nu presenteras på ett "överkomligt och inbjudande sätt".²²

Sammanfattningsvis kan sägas om reaktionen på *Herr Tadeusz* i Ellen Westers version att recensenterna nu som tidigare uppskattade poemet för dess realism, de detaljerade beskrivningarna av polska seder och bruk och sist men inte minst Mickiewicz' sinne för humor.

Associationer till den nordiska litteraturen saknades inte heller nu. Runebergs *Elgskyttarne* och hans diktcykel med tematik från svensk-ryska kriget *Fänrik Ståls sägner* var de verk man först kom att tänka på.

8. Mickiewicz i Sverige under modern tid

100-årsminnet av författarens död 1955 gav svenska exilpolacker en impuls att försöka återuppliva intresset för Mickiewicz i Sverige. En särskild kommitté bildades, kommittén för firandet av Mickiewiczåret i Sverige (Komitet Obchodu Roku Mickiewiczowskiego w Szwecji), som fick

till uppgift att arrangera Mickiewiczafstnar med föredrag samt att publicera en jubileumsbok. Boken, tryckt på polska, kom ut 1956 under titeln *Adam Mickiewicz. En minnesbok till bundraårsdagen av Adam Mickiewicz¹ död (Księga pamiątkowa na stulecie zgonu Adama Mickiewicza)* och innehöll fem uppsatser.²³

Sparsamt började nya översättningar av Mickiewicz återigen komma vid mitten av 1970-talet, alla gjorda av svenska slavister. År 1974 ägnade Lyrikvännen ett helt nummer åt Polen. Bl.a. trycktes där Lennart Kjellbergs översättning av två avsnitt ur Herr Tadeusz (År 1812 och *Polonäsen*) och dikten *Över det klara vattnet (Nad wodą wielką i czystą)* samt sonetten *Ackermanstappen* i översättning av N.Å. Nilsson.²⁴ År 1979 kom Lennart like från Uppsala med en översättning av ett avsnitt ur *Förfäderna* del III, tryckt i *Förr och Nu*.²⁵

Ben största insatsen för Mickiewicz' reception i Sverige idag gör utan tvekan Lennart Kjellberg. År 1981 gav han ut den första boken om den polske romantikern i Sverige *Adam Mickiewicz. Liv och verk*²⁶, och två år senare en viktig uppsats "Mickiewicz i polsk tradition".²⁷ Betydelsen av uppsatsen ligger främst däri att Kjellberg här för en svensk publik visar en grundläggande aspekt på den polske romantikerns uttäräa produktion -dess inflytande på en annan polsk litteratur från positivismen (Sienkiewicz) fram till modern tid (Mrozek). Kjellbergs slutsats, främst avsedd för den svenske läsaren av modern polsk litteratur, lyder att en viss förtrogenhet med den polska romantiken, framför allt Mickiewicz' diktning, är en förutsättning för förståelsen av modern polsk litteratur.

För att Mickiewicz skall kunna bli känd för en bredare läsekrets fordras i första hand tillgång till nya, moderna översättningar. Ett gott tecken är Lennart Kjellbergs år 1987 utkomna nyöversättning av Herr Tadeusz.²⁸

NOTER

* En utförligare version av denna artikel ingår i boken *Sverige och polska skalder. Från Mickiewicz till Miłosz*. Uppsala 1990, 9-54, (noter 69-173). Ämnet har även tidigare behandlats i min artikel 'Adam Mickiewicz in Sweden', tryckt i *Polish-Swedish Literary Contacts*. (= Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Konferenser 19), Stockholm 1988.

1. Styckegods. *Arlekin* 1834 nr 7 (28 aug.). Förutom Mickiewicz behandlas Julian Korsak, en ung poet och studiekamrat till Mickiewicz från universitetstiden i Wilno, samt Leonard Chodźko, mer känd som historiker och publicist än som författare. Senare, 1863, publicerade Chodźko *Historie populaire de la Pologne*.
2. Adam Mickiewicz *Arlekin* 1734 nr 11 (25 sept.).
3. Lénström, C.J. *Handbok i poesiens historia*, Örebro 1841, s. 338-339; Alexander *Puschkin. Rysslands Byron*, Uppsala 1841.
4. Jfr Cieślak, Tadeusz: 1973, *Polska-Skandynawia w XIX i XX wieku*, Warszawa, 68-72.
5. "Farys (Araben). Digt af Adam Mickiewicz. Oversat af Henrik Wergeland". *Skilling-Magazin* 14 okt. 1843.1 en not: "Efter en tydsk oversættelse, men confereret af en Sprogkyndig med Originalen."
6. Nilsson, Nils Åke: 1985, 'Den ryska litteraturen i Sverige'. Forord till *Från Karamzin till Trifonov. En bibliografi över rysk skönlitteratur i svensk översättning* av Märta Bergstrand, Stockholm, 11-17.
7. Załuska-Stromberg, Apolonia: 1955. 'Odzwierciedlenie problemów mickiewiczowskich w Szwecji', I: Adam Mickiewicz. *Księga pamiątkowa na stulecie zgonu Adama Mickiewicza*, Stockholm, 31-49.
8. Brandes, Georg: 1890, *Intryck från Polen*. Övers. Karl **Visen**, Stockholm.
9. Jfr. Bæcklund, Astrid: 1946, 'Mickiewicz och Pusjkin', *Svio Polonica* 1944-1945, nr VI-VH, Stockholm, 23-30 och Jensen, A. 'Tsardömetts apoteos', *Woman* 1906, 159-169.
10. Carl *Snoilsky och bans vänner. I. Ur skaldens brevväxling*. Första delen. Andra upplagan, Stockholm 1917. Brev till G. Brandes, Dresden den 5.5. 1885.
11. Jfr. Frankby, Ulla-Britt: 1984, 'Alfred Jensen - en gammal slavofil'. I, *Äldre svensk slavistik*, Uppsala, 99-107.
12. Krimiska sonetter. Af Adam Mickiewicz. Övers. A. Jensen. *Ny Illustrerad Tidning* 1896, s. 39.
13. 'Switez-Älfvan' (Świtezianka). Ballad af Adam Mickiewicz. Övers. A. Jensen, *Svensk Tidskrift* 1895, 552-557.
14. Adam Mickiewicz, 'Ballader och Romanser'. I: *Ur slavernas dikt- värld*, 3-114. Följande dikter ingår: "Guffvifvan" (Pierwiosnek), "Romantik" (Romantyczność), "Switez-sjön", (Świtez), "Switez- älfvan" (Świtezianka), "Fisken" (Rybka), "Faderns återkomst" (Powrót taty), "Marylas grafkulle" (Kurhanek Maryli), "Till vännerna" (Do przyjaciół), "Rätt gärna!" (To lubię), "Fru Twardowska" (Pani Twardowska), "Tukaj" (Tukaj), "Liljorna" (Lilie), "Spel-

- mannen" (Dudarz), "Flykten" (Uciezka), "Renegaten" (Renegad), "På lur" (Czaty), "Budrys¹ tre söner" (Trzech Budrysów).
15. *Nordisk Tidskrift* 1897: "Twardowski", den polska Paust-sagan. En litterär studie, 189-203; Mickiewicz' "Dödsfesten". En litterär studie, 357-390; *Finsk Tidskrift* 1897: "Herr Tadeusz" af Adam Mickiewicz. En litterär studie, 92-113; 1898: Till Adam Mickiewicz¹ hundraårsminne, 430-487; *Ord och Bild* 1898: "Improvisationen" af Adam Mickiewicz, 132-136.
 16. *Herr Tadeusz eller den sista, utmätningen i Litwa. En adelshistoria från åren 1811 och 1812 i tolv kapitel på vers* av Adam Mickiewicz, Göteborg 1898.
 17. Jensen, A., *Polska skalders*. I. Göteborg 1899. "Konrad Wallenrod", 36-83 (endast "Wajdelotas sång" på vers, resten i en sammanfattning på prosa), "Till Polens mödrar", 98-99.
 18. Jensen, A. "Tsardömet's apoteos".
 19. E. Weer (Ellen Wester), 'Polska bref till Dagens Nyheter'¹. Mickiewicz-festen, *Dagens Nyheter* 2.1.1899.
 20. 'Aftonsamtal af Adam Mickiewicz', *Stockholms Dagblad* 20.2.1910.
 21. *Pan Tadeusz eller sista nävrättsdusten i Litauen. En adelshistoria från åren 1811 och 1812 i tolv böcker* av Adam Mickiewicz, Stockholm 1926.
 22. Österling, Anders, 'Polens nationalepos', *Svenska Dagbladet* 3.2.1927. En analys av Jensens och Westers översättningar gjordes nära tjugo år senare av Zbigniew Folejewski i artikeln 'Na marginesie szwedzkich przekładów Pana Tadeusza', *Svio Poionica* 1944-1945 nr VI-VU, Stockholm 1946, 18-23.
 23. Adam Mickiewicz. *Księga pamiątkowa*, Stockholm 1955.
 24. *Lyriskvällen*, 1974, nr 3. 'Herr Tadeusz', 10-13; Ackermanställen, 31.
 25. *Förr och nu*, 1979, nr 1, 10-14. I samma tidskrift presenterade A.N. Uggla Mickiewicz som en politiskt aktuell författare: 'Patriotism – ett genomgående motiv i den polska litteraturen', *Förr och nu*, 1981, nr 3, 27-38.
 26. Kjellberg, L.: 1981, Adam Mickiewicz. *Liv och verk*. Lund.
 27. Kjellberg, L.: 1983, 'Mickiewicz i polsk tradition', *Slovo*, 1983, nr 26, 5-20.
 28. *Herr Tadeusz eller sista fejden i Litauen. En berättelse ur lantadelns liv från åren 1811 och 1812 i tolv böcker på vers* av Adam Mickiewicz. Övers. Lennart Kjellberg, Stockholm 1987.

